TIVISSA

Nom oficial: Tivissa, suposadament procedeix d'una arrel ibèrica, *tivi*, que significa "puig", "turó", i d'una desinència preromana, *issa*, "ciutat". Altres li atribueixen una arrel preromana *ib*, que es troba a *Ibi* i *Tibi*, i potser a *Ibèria* (i *Ebre*), altres el fan procedir de l'àrab *tibba Isa*, "el terreny, o la parcel·la, d'Isa", aquest darrer, nom propi de persona.

Gentilici: tivissà/tivissana.

Varietat lingüística: català occidental.

Blasonament: l'escut de la vila té tres branques punxents, unides; una T i una flor de difícil identificació, sembla una margarida (que fa referència a Margarida de Prades, segona esposa de Martí l'Humà, emparentada amb els Cardona), completat amb una corona ducal, pròpia dels Cardona, senyors que foren de Tivissa (fig. 1).

Comarca: Ribera d'Ebre.

Àmbit territorial: Terres de l'Ebre.

Bisbat: Tortosa.

Partit judicial: Falset.

Extensió: 208,37 km^2, que el converteix en el terme municipal més gran de la comarca, segon més gran de les comarques tarragonines, darrere de Tortosa (250,70 km^2), i sisè terme municipal més gran de Catalunya. Els altres quatre termes catalans molt extensos pertanyen a les comarques lleidatanes i són Tremp (301,99 km^2), Salardú (248,89 km^2), Barruera (219,47 km^2) i Lleida (211,71 km^2).

Fig. 1. Escut de Tivissa (Ajuntament de Tivissa)

Densitat de població (2006): 8,6 hab/km^2.

Altitud: 309 m snm; segon nucli urbà més elevat de la Ribera d'Ebre, després de la Palma d'Ebre (335 m).

Nuclis de població limítrofs: Tivissa és un municipi situat al sud-est de la comarca de la Ribera d'Ebre. Limita al nord amb Garcia, a l'àrea de Magarells i Vinyetes de Darmós, i amb Móra la Nova, a les zones més planeres per on discorren cap a l'Ebre els barrancs de Pregonelles, de Brull i del Molló. A l'oest limita amb un seguit de pobles també de la mateixa comarca, com són Benissanet (on Tivissa arriba a l'Ebre al llarg de 2 km i, fins i tot, el travessa al mas de la Vilanova), Ginestar (des de l'Ebre fins a la riera del Comte, passant pel coll de Marco i els barrancs de Vallonga, dels Comuns i d'Escalers) i Rasquera (on fa de límit la riera del Comte i, més amunt, el barranc de la Riera, pel mig de la plana del Burgar fins a l'encreuament amb el barranc de la Cova de les Granades).

A la resta, l'extens terme municipal de Tivissa limita amb tres comarques diferents; al nord-est es troba el Priorat, amb els termes dels Guiamets, al nord de la riera de les Olles i de la Serra d'Almos, i de Capçanes, al nord de les serres del Montalt i de Llaberia. A l'est es troba el Baix Camp, amb els termes de Colldejou, al nord de la zona més alterosa de la serra de Llaberia (al vessant nord dels cims de la Miranda i de Mont-redon), el terme de Pratdip, a l'est i sud de les serres de Llaberia i de les Moles, i el terme de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, amb el qual comparteix el límit municipal més extens, que va des de l'obaga de l'Estalella (a la serra de Llaberia) fins al barranc del Cap del Terme (gairebé a la Mediterrània), passant pel coll de Fatxes, la Mola de Genessies, el coll d'Aumet i el coll d'en Pau. Al sud limita amb el Baix Ebre, amb els termes de l'Ametlla de Mar, a les planes de Sant Jordi i Calafat i el Tossal de Montagut, i el del Perelló, al sud del barranc de la Cova de les Granades.

L'extrem sud-est del terme de Tivissa, i també de la comarca de la Ribera d'Ebre, és el punt més proper al mar, ja que a l'àrea de la serra del Mar Tivissa dista sols 3 km de la Mediterrània, concretament de la zona costanera de l'Almadrava, a cavall del Baix Camp (terme de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant) i del Baix Ebre (terme de l'Ametlla de Mar).

Punts més alts: l'orografia del terme municipal de Tivissa és esquerpa (vegeu fig. 2) i comprèn diversos sectors diferenciats morfològicament. A l'est del terme es troben el cingles més importants de la serra de Llaberia, i a l'oest els de les serres de Tivissa. Del nord-est al centre surten la serra de Llaberia i la serra del Montalt, que separen la Ribera d'Ebre del Priorat i del Baix Camp, amb els cims de la Miranda (919,3 m), punt culminant del terme, el Mont-redon (840 m), el Cavall Bernat (800 m), el Tossal Gran (947 m), la Tossa del Morral (645 m) i el Montalt (748,5 m).

La serra de Tivissa va, des del centre, a l'oest, est i sud i separa la Ribera d'Ebre del Baix Camp i del Baix Ebre. Del nord cap al sud presenta els cims de la Tossa (718,3 m) —al sud del nucli urbà de Tivissa—, la Punta de Jovara

Fig. 2. Vista de la població amb la serra de Tivissa darrere (2007)

(766 m), la Mola de Genessies (711,2 m), la Punta del Corb (620 m), Missamaroi (719,5 m), la Roca del Migdia (640 m), el Coll del Ventall (531 m), el Tossal de Pena-roja (465 m), la Cuna (397,5 m), les Càrcoles (424,7 m), Pena-roges (237 m), la serra de la Creu (703,2 m), la Mola de Bellerins (440 m), les Marrades (464,2 m), la Múrtera (474,3 m) i la Talaia (418 m), la serra de la Talaia, el Tossal de la Batalla (373,8 m), les Muntanyes dels Burgans (332-418 m), les Llosanques (330,7 m), el coll de Llumeners (333,3 m), la serra del Mar amb la Roca de Migdia (592 m) i, al sud del terme, el Tossal de Montagut (365 m).

Barrancs: solquen el territori diversos barrancs que tributen les seues aigües a l'Ebre i altres directament al mar. Entre els primers podem destacar el barranc de Pregonelles, del Coll del Rei i de Tartacó (a l'àrea nord de Darmós i de la Serra d'Almos); aquest darrer arrenca des del Montalt i el coll de Fatxes en els barrancs de les Anyeres i de Fontanilles.

Els barrancs de la serra de Llaberia porten les seues aigües cap al pantà dels Guiamets i d'aquí al riu Siurana, que desemboca a l'Ebre a Garcia; aquests barrancs són el d'en Jover, de Llaberia, del Ramer i de Portadeix.

Altres barrancs més propers al nucli urbà de Tivissa són el barranc de Pinyer, de les Moles, dels Lladres, de les Comes i el barranc Fondo, que aporten les seues aigües al barranc del Molló, que desemboca a l'Ebre en el tram on Tivissa arriba al riu. Igualment ho fan en aquest tram el barranc de Banyoles, que porta les aigües dels barrancs de Cantarelles, dels Caus i de Sant Blai, i el barranc de Collentort.

A l'oest, els barrancs de Nòria, de Vallonga, de Pena-roja i dels Comuns aporten les aigües al barranc de Gàfols, que desemboca a l'Ebre a Ginestar. La resta de barrancs de l'oest i sud-oest del terme aporten les seues aigües a la riera del Comte, que desemboca a l'Ebre miravetà, i són els barrancs d'Escalers, de l'Heureta, dels Fogassos, dels Burgans i de Vallplana.

Tota la part sud i est del terme tivissà està solcada per barrancs que porten les seues aigües directament al mar, mitjançant el barranc de l'Estany (barrancs de la Toa, de Frides, del Panerer, de Bellerils, de Fontit, de la Conca de la Devesa, de Jovada, de les Meliques, del Coll de Batalla…) i el barranc del Torrent del Pi (barrancs d'Escaldabecs, de les Guinarderes, de Frauques, de Senén, de la Mola, de l'Abellar…).

Aquests barrancs són molt interessants, ja que a més de portar en els seus fons la humitat dels corrents temporals de les pluges, serveixen de camins i tenen refugis i habitacles en múltiples coves. Aquestes condicions dels barrancs fan que a les seues vores hi hagi una munió de masos habitats i molts encara ben conservats.

Fonts, basses, pous i coves: prop dels barrancs i esfondraments geològics hi ha fonts. Tivissa en té moltes, ja que l'aigua de la pluja es filtra, s'embassa i corre per capes subterrànies. Al poble hi ha les de la Sèquia el Camí, font Vella, font Nova, la de l'Abeurador i la de la Teula. Al terme podem destacar les de Sant Jaume, del Mas d'en Solà, de Penacesta, de Pena-roja, de Montnegret… i, cap a la serra de Llaberia, les fonts de l'Horta, del Redorall, de les Paumelles, del Sonxo…

Les basses importants del terme són originades per pluges retingudes en clots de terra o roca impermeables, o bé fetes aprofitant, arreglant amb mà d'obra, sots naturals. Podríem destacar: Vallplana, de la Carrasca, Ferreres, d'en Terçà…

Els pous són cavats en zones barrancoses o prop d'on arriben venes d'aigua de pluja. Al poble es trobà una vena d'aigua el 1978, i el 1980 s'excavà un pou de 200 m de profunditat per subministrar aigua al poble. Els pous més antics són el de Mas de Rojals, de Montaner i de la Neu.

Un altre tipus d'embassaments naturals són les codines i cucós emprats per abeurar els ramats, per regar i per a ús de les persones.

Atesa la peculiar geologia i orografia del terme, s'hi troben moltes coves, unes tenen estalactites, com la cova Llúdriga i la del Ramer, altres no, com la de l'Esquella, la Gralla i la cova Gran, i unes altres tenen importància prehistòrica, com la cova d'en Marcó, de Janet i del Flare.

Localització geogràfica: tot el terme es troba inclòs dins de les quadrícules: CF03 (al sud-oest, ocupat per la plana del Burgar, muntanyes dels Burgans i Tossal de Montagut), CF13 (al sud-est, ocupat per les serres de Batalla, de la Talaia i del Mar), CF04 (a l'oest, ocupat pel nucli urbà, el centre de la serra de Tivissa, l'Ebre i els límits amb Ginestar i Benissanet), CF14 (a l'est, ocupat per la Llena, Genessies, la serra del Montalt i el sud de la serra de Llaberia

amb les Moles), CF05 (al nord-oest, ocupat només en part per Darmós i la riera de les Olles) i CF15 (al nord-est, ocupat també escassament per la Serra d'Almos a l'esquerra i Llaberia a la dreta). La part més alterosa de la serra de Llaberia, i de tot el terme municipal, s'escapa d'aquestes quadrícules i ocupa una petita proporció de la CF25 (on es troben la Miranda i el Cavall Bernat) i una part encara més petita de la CF24 (on es troba el Mont-redon i les Crestes de la Seda). Totes les quadrícules esmentades corresponen al fus i zona 31T, de la projecció internacional UTM.

Població (2006): 1.788 habitants.

Moviment demogràfic: les primeres dades de població de què disposem són d'un fogatge de 1497 que dóna 118 focs a la vila de Tivissa i escampats pel terme. La dada següent és de 1515, amb 123 focs, i 38 anys després, de 1553, el nombre de fogatges va passar a ser de 163, un increment de 40 focs respecte a la darrera dada. Al llarg dels segles XVI, XVII i XVIII la població de la vila es va incrementant considerablement, i arriba al seu màxim el 1900 amb 4.694 habitants. Durant les dues primeres dècades del segle XX s'inicia una davallada, el 1920 eren 4.278 habitants, que no trobarà fre fins a la dècada dels setanta, quan tenia 1.936 habitants, el 1975. Aquesta alarmant pèrdua de població durant els setanta primers anys del segle XX, 2.758 habitants menys, es podria justificar pel fort desnivell econòmic existent entre els guanys que s'obtenien del sector primari (agricultura i ramaderia) i l'encariment del nivell de vida. Viure del que produeix l'agricultura i la ramaderia, els dos sectors més forts a Tivissa, no era possible; això feia que any rere any la població més jove emigrés als nuclis industrials de Tarragona i Barcelona. La reforma educativa dels anys

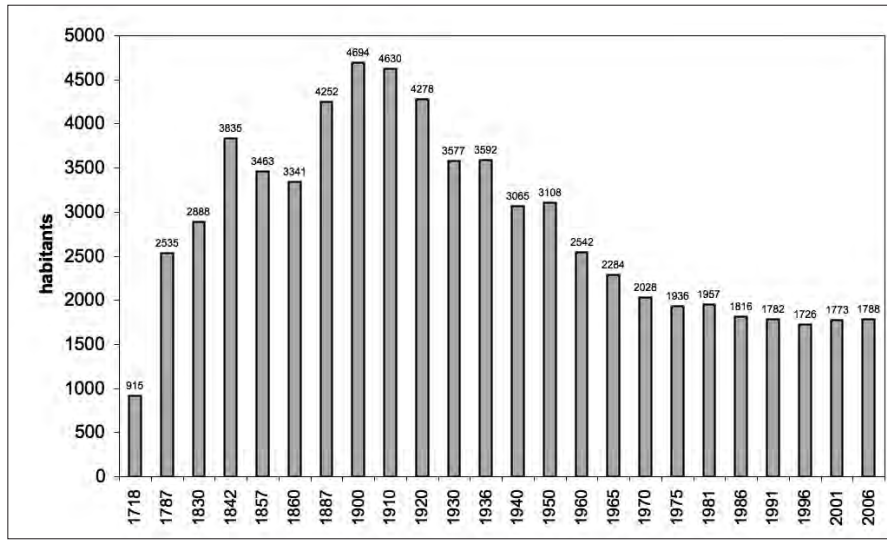

Fig. 3. Moviment demogràfic de Rasquera

setanta possibilità l'accés a la formació universitària i cicles formatius d'un major nombre de població jove; això potencià que molts dels joves que havien marxat a la capital a estudiar ja no tornessin al poble, perquè aquest no els oferia cap possibilitat de trobar feina. Durant els anys 1975-1977 l'emigració es frenà, sobretot per l'establiment de famílies emigrades d'altres comarques i comunitats, temporalment per a la construcció de la nuclear d'Ascó. El 1981 la població de Tivissa torna a aconseguir una nova fita de poblament, 1.957 habitants, però novament continuarà amb el degoteig els anys successius, 1.816 habitants el 1986, 1.726 el 1996, fins que a partir del cens de l'any 2001 tornem a percebre una certa recuperació, 1.773 habitants, i 1.788 el 2006 (fig. 3).

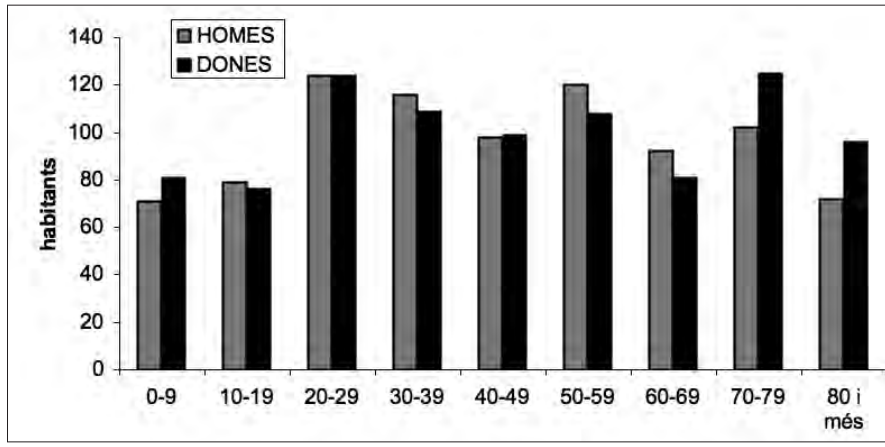

Fig. 4. Distribució de la població de Tivissa per sexe i edat el 2001

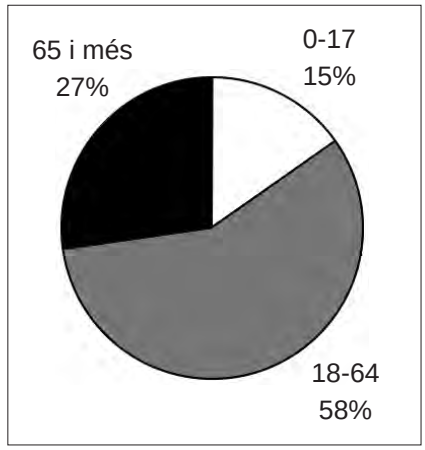

Fig. 5. Distribució de la població de Tivissa per grups d'edat el 2001

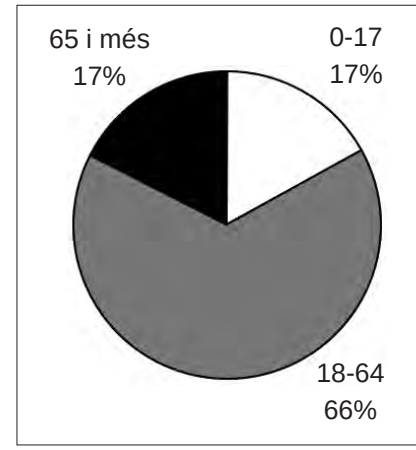

Fig. 6. Distribució de la població de Catalunya per grups d'edat el 2001

A l'estiu la població de la vila es veu incrementada pels estiuejants i tivissans que retornen a la vila atrets per la tranquil·litat, el paisatge i pel tracte afable de la seua gent. Si analitzem la piràmide de població per grups d'edat veiem que està invertida: un 15% de la població té entre 0 i 17 anys, un 58%, de 18 a 64 anys, i un 27%, més de 65 anys. Aquestes dades són similars a les de la resta de pobles de la Ribera d'Ebre i molt superior la població envellida a la del conjunt de Catalunya, on el grup de població gran només suposa el 17% i és superat clarament pel grup de població jove (fig. 4-6).

Cens electoral (2007): 1.469 electors.

Dades econòmiques: l'agricultura és una activitat econòmica important al municipi, tot i que els darrers anys ha minvat considerablement perquè molta gent va a treballar a les poblacions industrials properes. El 1986 s'hi dedicava un 47% de la població, als quals caldria afegir un bon nombre de persones que s'hi dedicaven a temps parcial. L'any 2001 la xifra disminuí a un 23,2%, i actualment, aquest percentatge és similar, tot i que el nombre de persones que s'hi dediquen a temps parcial s'ha incrementat. Els conreus que hi ha al municipi són fonamentalment de secà; no obstant això, la tendència des de finals dels anys vuitanta deriva cap a un increment de les terres de regadiu dedicades al conreu del fruiter, sobretot del cirerer. L'espai que ocupen els conreus no és gaire gran; això es deu a l'accidentada orografia del territori. Tradicionalment els cereals havien estat els principals conreus, però la vinya començà a guanyar terreny l'any 1650. Les dades de què disposem de 1985 indiquen que el 36,8% de la superfície conreada era d'olivera, el 32,1% de vinya, el 29,3% de fruiters i l'1,6% d'altres conreus. A partir dels anys noranta la vinya i l'avellaner iniciaren un procés de regressió, tot i que la primera manté una gran importància en les àrees de Darmós i la Serra d'Almos, que permet elaborar vins de taula i de postres de bona qualitat pertanyents a la denominació d'origen Montsant. L'olivera i l'ametller són actualment els conreus que ocupen un major nombre d'hectàrees (fig. 7). La fruita dolça, principalment el préssec i les cireres, tant de secà com de regadiu, són els conreus que tenen més importància i compten amb un reconeixement internacional dins la denominació d'origen de la fruita dolça de la Ribera d'Ebre.

Fins a l'inici dels anys vuitanta la ramaderia fou un sector fort a la vila, sobretot la cria d'ovelles i cabres de llet. La importància que va arribar a tenir fou tan gran que tot el terme està solcat de vies pecuàries; aquestes s'anomenen *carrerades* o *vies ramaderes*. Actualment, resten uns quants ramats de cabres i ovelles, i a la muntanya encara s'hi troben cabres blanques de llarga cornamenta; alguns ramats pugen de Rasquera i del Perelló; es tracta de la raça autòctona anomenada *cabra blanca de Rasquera*, adaptada al bosc mediterrani, sec i pedregós, que sobreviu en llocs de molt baixa producció de farratge i que s'utilitza per a la producció de cabrits (Anguera i Casadó, 2005).

Percentatge de població ocupada per sectors d'activitat (2001)

Activitat	*Tivissa*	*Ribera d'Ebre*	*Catalunya*
Agricultura	23,2%	12,8%	2,5%
Indústria/energia	18,6%	24,9%	25,2%
Construcció	15,2%	13,2%	10,3%
Serveis	43,0%	49,1%	62,0%
Total ocupació	693	8.198	2.815.126

Actualment, la base econòmica del municipi ja no és l'agricultura, que el 2001 ocupava un 23,2% de la població activa, però continua sent un sector que ocupa bona part de la població, després del sector serveis —que és el majoritari, amb un 43% de la població ocupada. En tot cas, l'agricultura ocupa a Tivissa el doble de la mitjana que en el conjunt de la comarca, i deu cops més que a la totalitat de Catalunya. El sector industrial ocupa uns sis punts menys que la mitjana comarcal i catalana, i el sector serveis, tot i ser el majoritari, ocupa menys població que al conjunt de la Ribera d'Ebre (49,1%) i molt menys que la mitjana catalana (62%). El percentatge d'empreses i professionals mostra que el sector amb més establiments a Tivissa és el de serveis (31%), tot i que aquest valor és inferior al comarcal i, encara més, al global català (43%); el segon sector és l'industrial (24,4%), molt superior al comarcal i al català (al voltant del 10%); d'altra banda, el sector de professionals es troba poc desenvolupat a Tivissa i el percentatge és la meitat que el comarcal i un terç del conjunt català.

Percentatge d'empreses i professionals per sectors (2002)

	Indústria	*Construcció*	*Comerç*	*Serveis*	*Professionals*
Tivissa	24,4%	18,1%	21,6%	31,0%	5,2%
Ribera d'Ebre	10,4%	16,9%	25,3%	38,2%	9,3%
Catalunya	9,7%	13,0%	19,1%	43,0%	15,1%

Quant a les activitats tradicionals, l'elaboració de pa i pastes als forns de la vila es fan seguint les receptes tradicionals. Les coques, el cóc amb mel, els pastissets, les capsetes i les ensaginades, són algunes d'aquestes exquisides pastes, que són una representació de la gastronomia tradicional de Tivissa.

Festes i tradicions: la festa major se celebra per Sant Jaume, el dia 25 i 26 de juliol, i dies successius o anteriors. Altres festes populars destacades són la de Santa Anna, les Fires, Sant Antoni, Sant Blai, els Desemparats, Setmana Santa, les Pasqües (de Nadal i de Reis)… Fins a la postguerra se celebrava la festa de la Vuitada, dedicada al Santíssim Sacrament. Els diferents barris organitzaven competicions, cucanyes, curses de sacs, focs d'artifici… i es ballava la dansa de Tivissa, que fa uns quants anys que ha estat recuperada pels veïns. Aquesta dansa consisteix a fer un recorregut cantant i ballant per diferents carrers de la vila; la lletra i la música són pròpies de la població.

Fig. 7. Molí d'oli, magatzem de fruits secs i agrobotiga de la Cooperativa Agrícola de Tivissa (2007)

Fig. 8. Barris de cases del Castellet de Banyoles (2007)

La cursa popular que es fa cada any aplega gent de tota la comarca i de comarques veïnes. El recorregut es fa per dins el nucli de la vila i tots els participants són recompensats.

Els gegants de Tivissa van ser pujats en un llagut pel riu des de Tortosa, l'any 1851. Tenen més de cent cinquanta anys, i encara es belluguen i ballen per molts indrets de la comarca i de fora.

El correfoc és un altre dels molts atractius de Tivissa. L'estructura del nucli urbà, amb carrers estrets, porxos i un gran nombre de places, fan que la gran quantitat de foc que s'hi llança faci vibrar l'espectador.

Indrets d'especial interès:

– Coves prehistòriques. La cova de Janet, situada al sud-oest de la serra de Llaberia, a 2 km del poble de Llaberia, des del punt de vista natural, és la més important del terme. Compta amb una sala de 10 m de llarg per 10 m d'ample i 2,5 d'alt. Dins hi ha 7 compartiments. Per introduir-s'hi cal utilitzar cordes. La cova de Marcó, a 2 km del mas de la Mafla, fou descoberta l'any 1929. La sala més gran fou explorada pel Dr. Vilaseca, el qual va trobar fonamentalment objectes de pedra i os. A les coves del Ramat a Font Vilella, a la de Pi i a la del Cingle, hi ha pintures rupestres. A conseqüència del mal tracte dels visitants, corren el perill de desaparèixer. La de Font Vilella es protegí als anys vuitanta amb reixes gràcies a les gestions del Dr. Pallarès de la Universitat de Barcelona.

– Castellet de Banyoles, situat en un punt estratègic de control del riu Ebre des d'on es domina la Cubeta de Móra, té una extensió de 4,4 ha. A partir dels materials analitzats, es proposa que el poblat podria haver existit ja en el s. vi aC. Es troba en el territori que els autors clàssics van assignar a la tribu dels ilercavons. El lloc respon a un enclavament de control del comerç entre la costa i l'interior a través del riu Ebre (fig. 8). L'arribada dels romans sembla que fou el fet que portà el seu abandonament a finals del s. iii aC. La descoberta del poblat ibèric fou fortuïta, el 1912. Posteriorment l'any 1925 i 1927 es van fer més troballes, a partir de les quals es va decidir començar a excavar el poblat. Actualment, s'hi fan visites guiades.

– Terrisseria romana, situada a 1 km de la vila, a l'Aumedina, vora la carretera de Móra. Hi ha una gran bòbila que fabricava àmfores per enviar les collites de vi, oli i cereals a Roma, especialment durant el segle i dC. S'hi ha trobat abundància de rajoles, teules i infinitat d'àmfores amb les inscripcions: tibisi, lapt, meev i sex domiti. Gerres amb aquestes inscripcions han aparegut en diferents indrets de l'antic imperi romà (Empúries, Gàl·lia, Basilea, Pompeia…), la qual cosa dóna una idea de la seua importància.

– Creus. Abans de la guerra del 1936 hi havia dues creus gòtiques: la de la font Vella i la de la font Nova. Actualment, només es conserven la renaixentista del cementiri i una altra de 1548, de la qual només en resta la columna, amb estries acanalades, i el sòcol.

– Fortaleses. N'hi ha restes a Llaberia (s. xvii), Banyoles (s. xii i s. xv) i la de Sant Blai, que hom suposa d'origen sarraí.

– Ermita de Sant Blai, a 2 km de Tivissa. Imita l'estil gòtic, es construí l'any 1859. Té una sola nau de 20 m de llargada per 6 d'amplada, amb sis capelles laterals. Juntament amb l'ermita hi ha la casa de l'ermità. La seua ubicació, en ple espai natural de les Serres de Tivissa, fa que sigui un indret digne de visitar i gaudir.

– Ermita de Santa Anna, situada a 2 km al nord de Tivissa, al cim d'un collet. Era d'estil renaixentista, tenia 9 m de llargada per 4,20 d'amplada. Ja al s. xviii estava mig enderrocada i les guerres carlines l'acabaren de destruir. És un indret magnífic per fer excursions i gaudir de la panoràmica i del bosc que l'envolta.

– Torres. Servien per defensar el poble. Hi havia la del Portal de l'Era (s. xiv-xv), que formava part de la muralla que tancava la vila. Al mas d'en Cedó (s. xvi-xvii) i a Genèssies servien per protegir-se del bandidatge dels particulars o de les guerres.

– L'església parroquial, dedicada a sant Jaume, construïda en tres etapes a partir del s. xiii fins al s. xix. L'església antiga, edificada en tres seccions corresponents a tres èpoques, la primera d'estil gòtic (s. xii-xiv), la segona d'estil gòtic i renaixentista i la tercera secció d'estil renaixentista (s. xvi-xvii). Al seu interior es troben la capella del Roser (s. xviii), amb tres naus, cúpula, cor i dues sacristies. Durant el s. xix, per manca d'espai es construí una nova església al voltant de la vella, de perfils gòtics. Sobre les voltes del vell temple es construïren unes de noves més altes, de canó, que cobreixen tota l'església vella.

– El nucli històric de la població presenta llocs singulars que cal visitar per tenir una visió general del que ha estat i del que és, actualment, aquesta vila riberenca (vegeu fig. 9):

• les muralles: daten de l'any 1350, durant el mandat de l'infant Pere d'Aragó. Estan formades fonamentalment per les façanes de les cases que donaven a l'exterior de la població, amb parets gruixudes i poques obertures.

• plaça del Portal d'Avall: presenta unes monumentals arcades i voltes; construïda entre 1940 i 1945.

• Casal Cultural: fou construït l'any 1992; consta de llar d'avis, sala d'actes, sala d'exposicions, magatzems municipals i seus per a les entitats socioculturals; actua com a element revitalitzador del món cultural i associatiu de la vila.

• Portal d'Avall: era la porta més important de la muralla, construïda en el s. xiv; hi confluïen els tres camins neuràlgics, sobretot el que servia per portar el blat de Castella, Navarra i l'Aragó. Es coneix, també, com a Porxo de Magrinyà, pel fet d'estar annexionat a la casa senyorial dels Magrinyà.

• Ca l'Eloi: casa pairal amb una única façana de tres plantes, amb la tradicional ordenació de tres obertures per planta i barbacana final. Conserva la portalada de pedra picada de l'any 1470, amb arc de mig punt de dovelles

Fig. 9. Plànol general de Tivissa (Ajuntament de Tivissa)

iguals i un escut amb inscripció, similar al que es troba en el lateral de l'església parroquial.

• Cal Rei: casa pairal de tres plantes i una d'afegida posteriorment. La façana principal combina pedra amb dibuixos geomètrics fets a l'estuc. Les plantes estan separades per una motllura horitzontal.

• Ca l'Hostal: edifici senyorial de 1587, amb façana d'estil Renaixement català. Format per quatre plantes; les dues primeres, de pedra picada, conformen un únic conjunt centrat per la porta principal amb arc de mig punt i cantonades amb pedra encoixinada.

• Ca la Capellana: casa pairal de tres plantes. Té una portalada de pedra amb un escut de l'any 1799.

• Portal de l'Era: construït durant els segles XIV i XV. Actualment, queda desdibuixat a causa de modificacions posteriors.

• Portal de la Raval: del s. XIV; tercera porta d'entrada a la població emmurallada. Al s. XIX desaparegué tot indici de la seua existència.

• Ca Ventura: data de l'any 1408. De quatre plantes. Presenta una porta de sortida dels cavallers, emplaçada al costat de la porta principal i situada a un nivell molt més alt respecte al carrer. Era utilitzada perquè els cavallers poguessin pujar vestits amb tota l'armadura de combat al cavall sense gaires dificultats. Actualment, tapiada.

• Ajuntament: una part es troba edificada dins de l'antic castell de Tivissa, del qual es conserven les parets exteriors, la torre, els arcs i els contraforts. Fou reconstruït entre 1890 i 1900; es modernitzà el 1987 i s'engrandí annexionantse un pis de l'antic Hospital l'any 1996.

• Hospital: formava part del castell de la població. Es té coneixement de la seua existència des de 1829. Fins el 1955 serví de refugi als forasters. El 1983 s'enderrocà i només es conservà una capella.

• carrer del Malpàs: és un típic carrer de Tivissa per la seua estretor, per ser costerut, escalonat, amb ziga-zagues i ple de flors per les parets i balcons.

• plaça de la Baranova: magnífic mirador de les comarques del Priorat, la Terra Alta i la Ribera d'Ebre.

• Casa de Cultura: situada a la plaça de la Font Vella, es construí el 1972. L'obra fou sufragada pel Mestre Cabré, fill il·lustre de la vila, i la seua filla Dolors Cabré.

• rentadors de la Sèquia del Camí: construïts entre 1800 i 1900. Per omplirlos s'utilitza aigua de la sèquia del Camí. Actualment, continuen oberts i amb l'aigua sobrant es rega l'horta.

– Les vies ferrades són una infraestructura a mig camí entre el sender i l'escalada. Com que Tivissa disposa d'un terme municipal molt extens, d'una xarxa de camins molt gran i d'unes muntanyes amb grans parets de roca calenta, òptimes per a la pràctica de l'escalada i els esports de roca, s'han creat diferents vies ferrades molt atractives per als amants de l'aventura.

Publicacions locals: es publica bimensualment la revista *Tivissa*, des de 1981; el 2007 porta més de 100 números publicats. La revista agafà el nom d'una antiga publicació dels anys vint; nasqué amb l'objectiu de millorar la relació, comunicació i intercanvi entre persones, i fomentar la interrelació entre els veïns i, així, dinamitzar la vida cultural.

La televisió local de Tivissa emet durant la festa major actes celebrats al llarg de l'any i actes propis de la festa per tal que els visitants puguin conèixer la vitalitat del poble.

La Societat Obrera edita un butlletí d'informació interna per als seus socis. Aquesta és una de les entitats més actives de la vila.

Cognoms més comuns a Tivissa: Borràs/Borraz, Caballé/Cavallé, Castellnou, Cedó/Sedó, Jardí, Margalef, Martí, Pagès, Pallisé, Pentinat, Pinyol/Piñol, Sabaté, Saladié, Torné, Vidal…

BIBLIOGRAFIA

Anguera, M. i Casadó, V. (2005): "Rasquera", *Miscel·lània del CERE*, 17: 21-30.

Biarnés, C. i Cid, J.S. (1984): *Guia de la Ribera d'Ebre*. Ed. Llibreria de la Rambla, Tarragona.

Biblioteca Mestre Cabré (1984): *Tivissa, un poble antic de la Catalunya Nova*. Gràfiques Temple, Barcelona.

Bofarull, M. (2002): *Origen dels noms geogràfics de Catalunya. Pobles, rius, muntanyes*. Cossetània Edicions, Valls.

Cid, M.M. i Cid, J.S. (1994): *La Ribera d'Ebre*. Col·l. Les Comarques de Catalunya, 31. Dissenys Culturals, Barcelona.

Gran geografia comarcal de Catalunya (1985): vol. 7, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

Altres fonts

Ajuntament de Tivissa: www.tivissa.altanet.org

Institut Cartogràfic de Catalunya

Institut d'Estadística de Catalunya: www.idescat.net

Sistema d'Informació d'Administració Local: www.municat.net:8000

turisme@tivissa.altanet.org

MONTSERRAT ANGUERA TERRÉ
VICENT CASADÓ BURILLO
Membres de la Junta del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre
Equip editorial de la Miscel·lània del CERE